

EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS NOLĒMUMOS LATVIJAS LIETĀS

IZTEIKTĀS ATZIŅAS SAISTĪBĀ AR TIESĪBĀM

UZ LIETAS IZSKATĪŠANU SAPRĀTĪGĀ TERMIŅĀ

1. Šajā dokumentā ir apkopota Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) judikatūra Latvijas lietās par Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (ECK) 6.pantā (tiesības uz taisnīgu tiesu) ietverto tiesību uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā iespējamiem pārkāpumiem.
2. ECT judikatūra Latvijas lietās ir balstīta uz ECT noformulētajiem vispārīgajiem principiem ECK 6.panta interpretācijā, izmantojot labi iedibinātus kritērijus lietas izskatīšanas termiņa vērtēšanā. Atbilstoši ECT pieejai, tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā jāskata no diviem aspektiem – pirmkārt, jāvērtē, vai konkrētajā lietā tiesvedība nav bijusi nesamērīgi ilga. Otrkārt, jāvērtē, vai personas rīcībā bija efektīvi līdzekļi, kā aizsargāt savas tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā.
3. Šajā dokumentā vispirms tiks apskatīti vispārīgie principi ECT judikatūrā, kurus ECT izmanto, lai vērtētu procesa ilgumu un personai pieejamo tiesību aizsardzības mehānismu efektivitāti.
4. Turpinājumā dokumenta II.nodaļā tiks apkopoti ECT secinājumi Latvijas lietās par procesa ilgumu.¹ Savukārt dokumenta III.nodaļā tiks apkopoti ECT secinājumi par personai Latvijā pieejamajiem tiesību aizsardzības mehānismiem, ja tiesvedība ir ieilgusi².

¹ ECT izskatīto Latvijas lietu saraksts ir pievienots 1.pielikumā.

² ECT izskatītajās Latvijas lietās vērtētie nacionālie tiesību aizsardzības mehānismi atspoguļoti 2.pielikumā.

SATURS

I. VISPĀRĪGIE PRINCIPI ECT JUDIKATŪRĀ.....	3
Kritēriji procesa ilguma vērtēšanā – lietas sarežģītība, pušu uzvedība, procesā skartās intereses	3
Personai pieejamie tiesību aizsardzības mehānismi.....	4
II. TIESVEDĪBAS ILGUMA VĒRTĒJUMS LATVIJAS LIETĀS ECT	6
Tiesvedības ilgums un lietas sarežģītība	6
Personas rīcība.....	8
Procesā skartās personas intereses	10
Valsts atbildība un nacionālo iestāžu rūpība raita procesa nodrošināšanā	12
<i>Tiesu sistēmas organizācija, pārslodze, lietu pārdale, jurisdikcijas strīdi.....</i>	<i>13</i>
<i>Lietas nozīmēšana izskatīšanai, lietas dalībnieku aicināšana uz tiesas sēdēm</i>	<i>14</i>
<i>Tiesas sēžu atlikšana, pārtraukumi starp tiesas sēdēm</i>	<i>15</i>
III. PERSONAI PIEEJAMIE TIESĪBU AIZSARDZĪBAS MEHĀNISMI	17
Kriminālprocesa likums.....	18
<i>Preventīvs mehānisms</i>	<i>18</i>
<i>Kompensējošais</i>	<i>19</i>
Civilprocesa likums	19
<i>Preventīvs mehānisms</i>	<i>19</i>
<i>Kompensējošs mehānisms</i>	<i>20</i>
Administratīvā procesa ilgums.....	20
<i>Preventīvs mehānisms</i>	<i>20</i>
<i>Kompensējošs mehānisms</i>	<i>20</i>
IV. SECINĀJUMI.....	21

I. VISPĀRĪGIE PRINCIPI ECT JUDIKATŪRĀ

Kritēriji procesa ilguma vērtēšanā – lietas sarežģītība, pušu uzvedība, procesā skartās intereses

5. ECT ir vairākkārt uzsvērusi, ka tiesvedības gaita ir jāvērtē visā tās kopumā.³ Arī gadījumos, kad atsevišķu tiesvedības stadiju ilgums ir bijis pieņemams, kopējais tiesvedības garums tomēr var nebūt “samērīgs”.⁴ Tiesām jāspēj rast līdzsvars starp pienācīgas tiesvedības nodrošināšanu (*proper administration of justice*) un procesa saprātīgu ilgumu.⁵ Katras tiesvedības ilgums ir jāvērtē konkrētās lietas faktu gaismā un ņemot vērā virkni ECT judikatūrā noteikto kritēriju: lietas sarežģītību, personas un kompetento iestāžu rīcību, procesā skartās intereses.⁶
6. **Lietas sarežģītība** var izrietēt, piemēram, no apsūdzības epizožu skaita kriminālprocesā, kriminālprocesā iesaistīto personu skaita (tiesājamo un liecinieku) vai arī lietas starptautiskā rakstura,⁷ kad nepieciešams izmantot starptautiskās sadarbības mehānismus, t.sk. Interpolu, un “jāiedarbina” divpusējie vai daudzpusējie līgumi par savstarpējo tiesisko sadarbību. ECT ir atzinusi, ka zināmas t.s. “balto apkaklišu” noziegumu lietas var būt ļoti sarežģītas, kad ir jāizmeklē krāpšanas lielos apmēros, kas ietver kompleksas finanšu transakcijas starp uzņēmumu ķēdēm nolūkā slēpt naudas līdzekļu izcelsmi un plūsmu un kuru izmeklēšanā ir nepieciešamas speciālas zināšanas grāmatvedībā un finansēs.⁸ Tajā pašā laikā ECT uzsver, ka, lai gan lietas sarežģītība var izskaidrot zināmu aizkavēšanos, tā pati par sevi nevar attaisnot jebkuru procesa ieilgšanu.⁹
7. **Personas rīcība.** ECK 6.pants neuzliek par pienākumu, piemēram, apsūdzētajam aktīvi sadarboties ar tiesu iestādēm. Tāpat personas nevar tikt vainotas par to, ka ir izmantojušas visus viņām pieejamos tiesību aizsardzības līdzekļus. Tomēr viņu uzvedība ir vērtējama kā objektīvs fakts, kuru nevar piedēvēt (*attributed*) valstij-atbildētājam un kas ir jāņem vērā, nosakot, vai tiesvedības ilgums ir pārsniedzis to, kas būtu uzskatāms par samērīgu.¹⁰ Gadījumos, kad persona pārmērīgi ir izmantojusi tādas viņai pieejamos procesuālos līdzekļus, kas neizbēgami paildina procesu, piemēram, piesakot noraidījumus tiesas sastāvam, šāda rīcība varētu tikt uzskatīta par apzinātu procesa kavēšanu.¹¹ Personas arī nevar atsaukties uz laika posmiem, kad tās bēguļo un izvairās no tiesas, lai apgalvotu, ka process ir pārāk ieildzis.

³ *Boddaert pret Beļģiju* (iesniegums Nr.12919/87), 1992.gada 12.oktobra spriedums, 36.rindkopa.

⁴ *Dobbertin pret Franciju* (iesniegums Nr.13089/87), 1993.gada 25.februāra spriedums, 44.rindkopa.

⁵ *Boddaert pret Beļģiju* (iesniegums Nr.12919/87), 1992.gada 12.oktobra spriedums, 39.rindkopa.

⁶ *König pret Vāciju* (iesniegums Nr.6232/73), 1978.gada 28.jūnija spriedums, 99.rindkopa; *Neumeister pret Austriju* (iesniegums Nr.1936/63), 1968.gada 27.jūnija spriedums, 21.rindkopa; *Ringeisen pret Austriju* (iesniegums Nr.2614/65), 1971.gada 16.jūlija spriedums, 110.rindkopa; *Pedersen un Baadsgaard pret Dāniju* (iesniegums Nr.49017/99), Lielās palātas 2004.gada 17.decembra spriedums, 45.rindkopa; *Chiarello pret Vāciju* (iesniegums Nr.497/17), 2019.gada 20.jūnija spriedums, 45.rindkopa; *Liblik un citi pret Igauniju* (iesniegums Nr.173/15), 2019.gada 7.oktobris, 91.rindkopa.

⁷ *König pret Vāciju* (iesniegums Nr.6232/73), 1978.gada 28.jūnija spriedums, *Neumeister pret Austriju* (iesniegums Nr.1936/63), 1968.gada 27.jūnija spriedums, 20.rindkopa.

⁸ *C.P. un citi pret Franciju* (iesniegums Nr.36009/97), 2000.gada 1.augusta spriedums, 30.rindkopa.

⁹ *Rutkowski un citi pret Poliju* (iesniegums Nr.72287/10), 2015.gada 7.jūlija spriedums, 137.rindkopa.

¹⁰ *Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda. un citi pret Portugāli* (iesniegumi Nr.56637/10, 59856/10, 72525/10, 7646/11, 12592/11), 2014.gada 30.oktobra spriedums, 48.rindkopa.

¹¹ *Eckle pret Vāciju* (iesniegums Nr.8130/78), 1982.gada 15.jūlija spriedums, 82.rindkopa.

8. **Iestāžu rīcība.** Valstīm ir pienākums organizēt savu tiesu sistēmu tā, lai nacionālas tiesas varētu pildīt savas funkcijas.¹² Tiesu sistēmas ārkārtas pagaidu/īslaicīga īpaša noslodze var būt attaisnojums procesa ieilgšanai, ja vien valsts var norādīt uz pasākumiem, kas tiek veikti, lai risinātu radušos ārkārtas situāciju, tiesu noslodze kā konstants faktors nevar kalpot par attaisnojumu ieilgušām tiesvedībām.¹³ Valstij ir jāuzņemas atbildība par procesā iesaistīto personu neierašanos (liecinieki, līdzapsūdzētie un pušu pārstāvji), ja tā rezultātā lietas izskatīšana tiek atlikta. Taču tiesas nevar vainot par būtisku procesa aizkavēšanos, ja tā iemesls ir tiesājamā veselības stāvoklis.¹⁴
9. **Skartās intereses.** Gadījumos, kad persona atrodas apcietinājumā, šis faktors ir jāņem vērā, vērtējot, vai apsūdzība pret iesniedzēju ir tikusi izvērtēta tiesā saprātīgā laikā.¹⁵ Savukārt apstākļi, ka persona ir sabiedrībā labi zināma vai ka lieta ir pievērsusi plašu sabiedrības vai mediju interesi, nav pietiekams, lai šādu lietu iztiesātu prioritārā kārtībā.¹⁶

Personai pieejamie tiesību aizsardzības mehānismi

10. Atbilstoši ECK 13.pantam “[i]kvienam, kura tiesības un brīvības, kas noteiktas [ECK], tiek pārkāptas, ir nodrošināta efektīva aizsardzība valsts institūcijās, neskatoties uz to, ka pārkāpumu ir izdarījušas personas, pildot dienesta pienākumus”. ECT ir uzsvērusi, ka tiesību aizsardzības mehānismam jābūt tādām, kas ļautu valsts kompetentai iestādei izskatīt personas ticamus apgalvojumus pēc būtības, kā arī sniegt atbilstošu atlīdzinājumu.¹⁷ Savukārt valstij ir rīcības brīvība attiecībā uz tiesību aizsardzības mehānisma veida izvēli.¹⁸ Ar “valsts kompetentu iestādi” jāsaprot jebkura iestāde, ne tikai tiesa, kas spēj nodrošināt tiesību aizsardzības mehānisma efektivitāti.
11. Lietās par tiesībām uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā ECT vērtē divus iespējamus nacionālo tiesību aizsardzības mehānismu veidus:
 - a. preventīvie tiesību aizsardzības mehānismi (*preventive remedies*), kas nepieļauj procesa ieilgšanu,¹⁹
 - b. kompensējošie tiesību aizsardzības mehānismi (*compensatory remedies*), kas sniedz iespēju saņemt atlīdzinājumu par tiesību aizskārumu, ko radījis ieilgušais process (šajā gadījumā vārdu

¹² *Dobbertin pret Franciju* (iesniegums Nr.13089/87), 1993.gada 25.februāra spriedums, 44.rindkopa.

¹³ *Eckle pret Vāciju* (iesniegums Nr.8130/78), 1982.gada 15.jūlija spriedums, 92.rindkopa.

¹⁴ *Yaikov pret Krieviju* (iesniegums Nr.39317/05), 2015.gada 18.jūnija spriedums, 76.rindkopa.

¹⁵ *Abdoella pret Nīderlandi* (iesniegums Nr.12728/87), 1992.gada 25.novembra spriedums, 24.rindkopa.

¹⁶ *Liblik un citi pret Igauniju* (iesniegums Nr.173/15), 2019.gada 7.oktobris, 103.rindkopa.

¹⁷ *Trūps pret Latviju* (iesniegums Nr.58497/08), 2012.gada 20.novembra lēmums, 45.-46.rindkopa; *Cocchiarella pret Itāliju* (iesniegums Nr.64886/01), 2006.gada 29.marta Lielās palātas spriedums, 74.-78.rindkopa; *Beck pret Norvēģiju* (iesniegums Nr.26390/95), 2001.gada 26.jūnija spriedums, 27.rindkopa.

¹⁸ *Bazjaks pret Latviju* (iesniegums Nr.71572/01), 2010.gada 19.oktobra spriedums, 127.rindkopa; *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju* (iesniegums Nr.30696/09), 2011.gada 21.janvāra spriedums, 288.rindkopa.

¹⁹ *Holzinger pret Austriju (No.1)* (iesniegums Nr.23459/94), 2001.gada 30.janvāra lēmums, 22.rindkopa; *Scordino pret Itāliju (No.1)* (iesniegums Nr.36813/97), 2006.gada 29.marta Lielās palātas spriedums, 183.rindkopa.

„atlīdzinājums” lietojot visplašākajā nozīmē, ar to saprotot ne tikai finansiālu kompensāciju).²⁰

12. Tiesību aizsardzības mehānismam ir jābūt efektīvam teorijā un praksē, ar iespēju panākt personai labvēlīgu rezultātu.²¹ Lai tiesību aizsardzības līdzeklis tiktu uzskatīts par efektīvu, tam ir jābūt:
 - a. **efektīvam** gan teorijā, gan praksē, proti, tādām, kas spēj novērst pārkāpuma turpināšanos un, pēc iespējas, arī atkārtēšanos;²²
 - b. **pieejamam** gan teorijā, gan praksē, proti, tādām, kuru persona var nepastarpināti izmantot;²³
 - c. **skaidri noteiktam**²⁴ gan teorijā, gan praksē, proti, tādām, kas ir atrunāts nacionālā ārējā normatīvajā tiesību aktā un piemērojams nacionālo tiesu praksē.²⁵
13. ECT ir arī atzinusi, ka gadījumā, ja viens nacionālais tiesību aizsardzības mehānisms neatbilst šiem nosacījumiem, ECT var izvērtēt, vai tiem atbilst nacionālajā līmenī pastāvošais tiesību aizsardzības mehānismu kopums.²⁶
14. Vērtējot nacionālā tiesību aizsardzības mehānisma efektivitāti, ECT ņem vērā ne vien formāli eksistējošos tiesību aizsardzības mehānismus, bet arī vispārējo juridisko un politisko kontekstu, kurā tiesību aizsardzības mehānismi darbojas, kā arī pievērš uzmanību individuālajiem lietas apstākļiem.²⁷ Nacionālā tiesību aizsardzības mehānisma efektivitāte nav atkarīga tikai no tā, vai iesniedzēja lietas iznākums ir bijis labvēlīgs.²⁸

²⁰ *Cocchiarella pret Itāliju* (iesniegums Nr.64886/01), 2006.gada 29.marta Lielās palātas spriedums, 69.-74.rindkopa.

²¹ *Paksas pret Lietuvu* (iesniegums Nr.34932/04), 2011.gada 6.janvāra Lielās palātas spriedums, 75.rindkopa.

²² *Norbert Sikorski pret Poliju* (iesniegums Nr.17599/05), 2009.gada 22.oktobra spriedums, 116.rindkopa; *Mandic un Jovic pret Slovēniju* (iesniegumi Nr.5774/10 un 5985/10), 2011.gada 20.oktobra spriedums, 116.rindkopa.

²³ *Riccardi Pizzati pret Itāliju* (iesniegums Nr.62361/00), Lielās palātas 2006.gada 29.marta spriedums, 38.rindkopa; *Mandic un Jovic pret Slovēniju* (iesniegumi Nr.5774/10 un 5985/10), 2011.gada 20.oktobra spriedums, 107.rindkopa.

²⁴ *Norbert Sikorski pret Poliju* (iesniegums Nr.17599/05), 2009.gada 22.oktobra spriedums, 117.rindkopa.

²⁵ *Mikolajova pret Slovēniju* (iesniegums Nr.4479/03), 2011.gada 18.janvāra spriedums, 34.rindkopa.

²⁶ *Omasta pret Slovēniju* (iesniegums Nr.40221/98), 2002.gada 10.decembra lēmums.

²⁷ *Dordevic pret Horvātiju* (iesniegums Nr.41526/10), 2012.gada 24.jūlija spriedums, 101.rindkopa.

²⁸ *Kudla pret Poliju* (iesniegums Nr.30210/96), Lielās palātas 2000.gada 26.oktobra spriedums, 157.rindkopa.

II. TIESVEDĪBAS ILGUMA VĒRTĒJUMS LATVIJAS LIETĀS ECT

15. Kopš 1997.gada 90 ECT izskatītajās lietās personas ir sūdzējušās par iespējamiem tiesību uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā pārkāpumiem (kopumā kopš 1997.gada līdz 2020.gada 23.septembrim ECT ir pasludinājuši 350 nolēmumus Latvijas lietās). Laikā posmā no 1997.gada līdz 2010.gadam lielāka daļa ECT izskatīto lietu par procesa ilgumu bija saistītas ar tiesvedības ilgumu krimināllietās. Pēc Kriminālprocesa likuma stāšanās spēkā 2005.gada 1.oktobrī šādu lietu skaits ir krasi samazinājies, tajā skaitā tādēļ, ka ECT ir atzinusi Latvijā pastāvošos kompensējošos tiesību aizsardzības mehānismus par efektīviem (56.rindkopa turpinājumā). Šobrīd vairākās ECT izskatāmajās lietās ECT ir lūgta izteikties par iepriekš nevērtētiem aspektiem, piemēram, par cietušā tiesībām uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā.
16. Vienlaikus ar lietu skaita par tiesvedības ilgumu krimināllietās samazināšanos, kopš 2010.gada pieaug lietu skaits par tiesvedības ilgumu civillietās. Savukārt kopš 2016.gada ECT ir izlēmusi lietas arī par tiesvedības ilgumu administratīvajā procesā.
17. Turpinājumā ir aprakstīti ECT secinājumi Latvijas lietās, izmantojot 5.-9.rindkopā minētos kritērijus un principus un atsaucoties uz tām 1.pielikumā uzskaitītajām Latvijas lietām, kurās ECT šos principus ir īpaši uzsvērusi vai komentējusi. Lai sniegtu pēc iespējas plašāku ieskatu ECT praksē, tiks pieminētas arī tās ECT izskatītās Latvijas lietas, kurās iesniedzēju sūdzības skāra citus Konvencijas 6.panta un tiesību uz taisnīgu tiesu aspektus, tomēr var tikt attiecinātas arī uz lietas dalībnieku rīcību, kas ietekmē procesa ilgumu.

Tiesvedības ilgums un lietas sarežģītība

18. ECT savos nolēmumos nekad nenorāda konkrētu termiņu, kurā lieta būtu izskatāma. Tā vietā tiek uzsvērts, ka lietas izskatīšanas ilgums ir jāskata konkrētās lietas apstākļu gaismā, un lietas sarežģītība nenoliedzami ir viens no aspektiem, kas ietekmē ECT vērtējumu. Latvijas lietās ECT ir pieminēti šādi apsvērumi par lietas sarežģītību:
 - Juridiski un faktiski sarežģītas lietas (*Lavents pret Latviju*,²⁹ *Freimanis un Līdums pret Latviju*,³⁰ *Veiss pret Latviju*³¹);
 - Sarežģīti un sensitīvi vēsturiski jautājumi (*Kononovs pret Latviju*,³² *Larionovs un Tess pret Latviju*³³);

²⁹ *Lavents pret Latviju*, iesniegums Nr.58442/00, 2002.gada 28.novembra spriedums (1.pielikumā lieta Nr.1).

³⁰ *Freimanis un Līdums pret Latviju*, iesniegumi Nr.7343/01 un 74860/01, 2002.gada 28.novembra spriedums (1.pielikumā lieta Nr.2).

³¹ *Veiss pret Latviju*, iesniegums Nr.15152/12, 2014.gada 28.janvāra spriedums, 68.-69.rindkopa (1.pielikumā lieta Nr.40).

³² *Kononovs pret Latviju*, iesniegums Nr.58442/00, 2007.gada 20.septembra lēmums (1.pielikumā lieta Nr.12).

³³ *Larionovs un Tess pret Latviju*, iesniegumi Nr.45520/04 un 19363/05, 2014.gada 25.novembra lēmums (1.pielikumā lieta Nr.23).

- Liels skaits apsūdzēto, liecinieku, cietušo, daudzas apsūdzības epizodes krimināllietās, (*Lavents pret Latviju*,³⁴ *Svipsta pret Latviju*,³⁵ *Kornakovs pret Latviju*,³⁶ *Moisejevs pret Latviju*,³⁷ *Kononovs pret Latviju*,³⁸ *Dementjeva pret Latviju*,³⁹ *Kurganovs pret Latviju*⁴⁰);
 - Pārrobežu elements (*Dementjeva pret Latviju*,⁴¹ *Ivanovas pret Latviju*,⁴² *Kirins pret Latviju*⁴³, *Sļadzevskis pret Latviju*⁴⁴).
19. No 1.pielikumā apkopotajām Latvijas lietām, kurās ECT nav konstatējusi ECK 6.panta 1.punkta pārkāpumu, redzams, ka visbiežāk krimināllietas iztiesāšana šajās lietās ilgusi 3-3,5 gadus. Izņēmums ir lietas *Kononovs pret Latviju*,⁴⁵ *Dementjeva pret Latviju*,⁴⁶ *Ivanovas pret Latviju*,⁴⁷ *Larionovs un Tess pret Latviju*⁴⁸ un *Kurganovs pret Latviju*,⁴⁹ kurās tiesvedības ilgums pārsniedza 6 gadus, tomēr ECT atzina, ka procesa ilgums, tostarp ņemot vērā procesa sarežģītību, ir bijis samērīgs. Savukārt lēmumā lietā *Larionovs un Tess pret Latviju*⁵⁰ ECT norādīja, ka ņemot vērā lietas sarežģītību, pat vēl ilgāks process varētu tikt uzskatīts par samērīgu.
20. Jāatzīmē, ka lietās *Lavents pret Latviju*⁵¹ un *Freimanis un Līdums pret Latviju*⁵² iesniedzēji bija līdzapsūdzētie vienā kriminālprocesā un savas sūdzības ECT iesniedza praktiski vienlaikus, tomēr ECT spriedumi šajās lietās pieņemti ar četrus gadus starpību un abu ECT spriedumu pasludināšanas brīdī krimināllietas izskatīšana nacionālajā līmenī nebija noslēgusies. Ja lietā *Lavents pret Latviju* ECT detalizēti analizēja procesa ieilgšanas iemeslus, lai izvērtētu katru kritēriju, kas varēja ietekmēt un attaisnot procesa ieilgšanu, tad spriedumā *Freimanis un Līdums pret Latviju* jautājumā par lietas sarežģītību ECT norādīja, ka procesa ilgums kā tāds (ECT sprieduma pasludināšanas brīdī process nacionālajā līmenī bija ildzis gandrīz 10 gadus) rada problēmu no Konvencijas 6.panta 1.punkta viedokļa.

³⁴ Supra 29.

³⁵ *Svipsta pret Latviju*, iesniegums Nr.66820/01, 2006.gada 9.marta spriedums (1.pielikumā lieta Nr.3).

³⁶ *Kornakovs pret Latviju*, iesniegums Nr.61005/00, 2006.gada 15.jūnija spriedums (1.pielikumā lieta Nr.4).

³⁷ *Moisejevs pret Latviju* iesniegums Nr.64846/01, 2006.gada 15.jūnija spriedums (1.pielikumā lieta Nr.5).

³⁸ Supra 32

³⁹ *Dementjeva pret Latviju*, iesniegums Nr.17458/10, 2012.gada 13.marta lēmums (1.pielikumā lieta Nr.16).

⁴⁰ *Kurganovs pret Latviju*, iesniegums Nr.11579/05, 2015.gada 20.janvāra lēmums (1.pielikumā lieta Nr.24).

⁴¹ Supra 39.

⁴² *Ivanovas pret Latviju* iesniegums Nr.25769/02, 2012.gada 4.decembra lēmums (1.pielikumā lieta Nr.20).

⁴³ *Kirins pret Latviju*, iesniegums Nr.34140/07, 2017.gada 12.janvāra spriedums (1.pielikumā lieta Nr.35).

⁴⁴ *Sļadzevskis pret Latviju*, iesniegums Nr.32003/13, 2020.gada 11.jūnija spriedums (1.pielikumā lieta Nr.48).

⁴⁵ Supra 32

⁴⁶ Supra 39.

⁴⁷ Supra 42.

⁴⁸ Supra 33

⁴⁹ Supra 40.

⁵⁰ Supra 33, 184. un 190.rindkopa.

⁵¹ Supra 29.

⁵² Supra 30.

21. Attiecībā uz civillietu sarežģītību secinājumus par ECT nostāju Latvijas lietās izdarīt ir grūtāk, jo savos nolēmumu ECT nav detalizēti vērtējusi katras konkrētās lietas apstākļus, bet atsaukusies uz spriedumu lietā *Veiss pret Latviju*.⁵³ Šajā lietā strīds nacionālā līmenī bija par paternitātes apstrīdēšanu, un ECT piekrita, ka lieta juridiski bija pietiekami sarežģīta. Lietā *Sļadzevskis pret Latviju* ECT skaidroja, ka lietas sarežģītību radīja nepieciešamība iesaistīt bāriņtiesu, kā arī fakts, ka iesniedzējs dzīvoja ārpus Latvijas, tomēr tas neattaisnoja ilgo tiesvedību.⁵⁴ Savukārt lietā *Broka pret Latviju*⁵⁵ daudzie atbildētāji (7) bija iemesls ECT secinājumam, ka lieta ir pietiekami komplicēta. Attiecībā uz procesa ilgumu lietās, kuru iztiesāšana trīs instancēs ir ilgusi 5-6 gadus, ECT ir gan atzinusi pārkāpumu (*Klēgere pret Latviju*⁵⁶), gan arī konstatējusi, ka pārkāpums nav noticis (*Broka pret Latviju*⁵⁷).
22. Ņemot vērā iepriekšējās rindkopas, jāsecina, ka krimināllietas izskatīšana trīs instancēs laika posmā, kas nepārsniedz trīs gadus, parasti nerada jautājumus no procesa ilguma viedokļa. Sarežģītu, apjomīgu lietu iztiesāšana 5-6 un vairāk gadus ir pieļaujama, tomēr rūpīgi jāvērtē arī pārējie tiesvedības ilguma ietekmējošie elementi – pušu rīcība un iesniedzēja procesā skartās intereses. Lietā, kuras izskatīšanas ilgums pārsniedz 10 gadus, pastāv ļoti liela iespēja, ka ir pārkāptas personas tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā, tādēļ valsts iestāžu rīcībai raita procesa nodrošināšanā šādos gadījumos varētu būt izšķirīga nozīme. Savukārt līdz šim ECT izskatītajās Latvijas lietās, kurās iesniedzēji sūdzējušies par tiesvedības ilgumu civillietās, ECK pārkāpums ir konstatēs visās lietās, kurās nacionālā tiesvedība bijusi ilgāka par 6 gadiem, izņemot lietu *Guravska pret Latviju*, kurā ECT pasludināja lēmumu, noraidot iesniedzēja sūdzību, jo viņa nebija izsmēlusi visus viņai pieejamos tiesību aizsardzības līdzekļus.⁵⁸

Personas rīcība

23. ECT vairākkārt ir atgādinājusi, ka personas uzvedība un rīcība krimināllietas iztiesāšanas gaitā nevar tikt uzskatīta par procesa kavēšanu, ja persona izmanto savas procesuālās tiesības. Tomēr ECT rūpīgi vērtē, vai personas savas procesuālās tiesības nav izmantojuši ļaunprātīgi, mēģinot kavēt lietas izskatīšanu.
24. Vērtējot personas rīcību krimināllietas iztiesāšanas laikā, ECT Latvijas lietās daudzkārt secinājusi, ka personas ir izmantojušas procesuālajos likumos paredzētās tiesības lūgt atlikt tiesas sēdes, lai uzaicinātu aizstāvības lieciniekus, ekspertus, vai ar mērķi pilnvērtīgi īstenot aizstāvību (*Lavents pret Latviju*,⁵⁹ *Freimanis un Līdums pret Latviju*,⁶⁰ *Gaļins pret Latviju*⁶¹). Ja process ir ieildzis iesniedzēju veselības stāvokļa pasliktināšanās krimināllietas iztiesāšanas laikā dēļ, ECT pievērš

⁵³ Supra 31.

⁵⁴ Supra 44.

⁵⁵ *Broka pret Latviju*, iesniegums Nr.70926/01, 2007.gada 28.jūnija spriedums (1.pielikumā lieta Nr.38).

⁵⁶ *Klēgere pret Latviju*, iesniegums Nr.35916/14, 2017.gada 8.jūnija spriedums (1.pielikumā lieta Nr.43).

⁵⁷ Supra 55.

⁵⁸ *Guravska pret Latviju*, iesniegums Nr.41553/18, 2020.gada 7.jūlija lēmums (1.pielikumā lieta Nr.37).

⁵⁹ Supra 29.

⁶⁰ Supra 30.

⁶¹ *Gaļins pret Latviju*, iesniegums Nr.13295/02, 2007.gada 22. novembra lēmums (1.pielikumā lieta Nr.7).

uzmanību veselības pasliktināšanās iemesliem. Lietā *Lavents pret Latviju*⁶² ECT atzina, ka iesniedzēja veselības pasliktināšanās notika iedzimas kaites saasinājuma dēļ un to nevar uzskatīt ne par iesniedzēja, ne valsts atbildību procesa ieilgšanā. Savukārt lietā *Dementjeva pret Latviju*⁶³ ECT piekrita nacionālo tiesu vērtējumam, ka iesniedzēja ar savu rīcību ir kavējusi procesa raitu norisi. Šajā lietā iesniedzējas apelācijas sūdzība tika noraidīta, tiesas lēmumā norādot, ka iesniedzēja atkārtoti neierodas uz tiesas sēdēm, kā iemeslu minot savu slikto veselības stāvokli, tādēļ uzskatāms, ka viņa ir zaudējusi interesi uzturēt savu apelācijas sūdzību. ECT īpaši uzsvēra, ka nacionālās tiesas šajā lietā ir efektīvi izmantojušas likumā paredzētos procesuālos mehānismus, proti, vairākkārt nozīmēja iesniedzējas veselības stāvokļa ekspertīzes, kurās tika secināts, ka viņa var piedalīties lietas iztiesāšanā. Turklāt ECT atzīmēja, ka “*apelācijas instance arī pieņēma lēmumu par iesniedzējas atvešanu piespiedu kārtā (..), un izmantoja līdzekļus, lai nodrošinātu aizstāves ierašanos uz tiesas sēdi (..).*” Lietā *Larionovs un Tess pret Latviju*⁶⁴ ECT piekrita, ka attiecībā uz otro iesniedzēju procesa kavējumus izraisīja otrā iesniedzēja veselības stāvoklis, tomēr atzīmēja arī nacionālo tiesu aktīvo rīcību, mēģinot nodrošināt raitu procesa gaitu, ņemot vērā iesniedzēja vecumu un slimības. Savukārt lietā *Kurganovs pret Latviju*⁶⁵ ECT pievērsa uzmanību faktam, ka lai gan iesniedzējs pats nebija lūdzis atlikt lietas izskatīšanu slimības dēļ, viņš arī nebija iebildis pret citu procesa dalībnieku lūgumiem atlikt lietas iztiesāšanu viņu veselības stāvokļa dēļ, tādējādi neiebilstot arī pret lietas izskatīšanas kavēšanos. Arī šajā lietā ECT atzinīgi vērtēja nacionālo tiesu nolēmumos ietvertās kritiskās piezīmes par procesa dalībnieku uzvedību.

25. Arī lietā *Tuziks pret Latviju*⁶⁶ ECT nacionālo tiesu rīcību atzina par atbilstošu. Lai gan šajā lietā iesniedzējs nesūdzējās par tiesvedības ilgumu, viņa rīcība tiesas procesā un jo īpaši nacionālo tiesu atbilde uz šo rīcību var tikt attiecināta arī uz gadījumiem, kad tiesām jānodrošina raita lietas izskatīšana. Iesniedzējs, atsaucoties uz ECK 6.panta 1.punktu un 6.panta 3.(c) apakšpunktu, ECT sūdzējās par to, ka viņš tika izraidīts no tiesas sēdēm, kurās iztiesāja pret viņu ierosināto krimināllietu, kā arī to, ka vairākās tiesas sēdēs viņu aizstāvēja tiesas nozīmētais aizstāvis, nevis viņa paša izvēlētais aizstāvis. Attiecībā uz iesniedzēja sūdzību par viņa izraidīšanu no tiesas sēžu zāles ECT uzsvēra, ka no tiesas nevar sagaidīt bezdarbību un nereaģēšanu gadījumos, kad apsūdzētais ar savu uzvedību apzināti traucē lietas iztiesāšanu. ECT uzskatīja, ka nacionālā tiesa bija rīkojusies ar nepieciešamo rūpību, pirms iesniedzēja izraidīšanas viņu vairākas reizes brīdinot par viņa uzvedības nepieļaujamību un iespējamām sekām. Savukārt attiecībā uz iesniedzēja sūdzību par viņa tiesību saņemt paša izvēlēta aizstāvja palīdzību ierobežošanu ECT atzīmēja, ka nacionālajām iestādēm ir jārespektē tiesājamā vēlmes pašam izvēlēties sev aizstāvi, bet tās var neievērot apsūdzētā prasības gadījumos, kad tas ir nepieciešams tiesvedības interesēs. ECT konstatēja, ka pirms iztiesāšanas uzsākšanas pirmās instances tiesa kopumā bija nozīmējusi iesniedzējam sešus dažādus aizstāvjus, bet iesniedzējs vai nu atteicās no viņiem visiem, vai arī radīja situāciju, kurā tiesas nozīmētais aizstāvis nevarēja pildīt savas funkcijas. ECT īpaši atzīmēja, ka nacionālās tiesas, nosakot savos lēmumos

⁶² Supra 29.

⁶³ Supra 39.

⁶⁴ Supra 33.

⁶⁵ Supra 40.

⁶⁶ *Tuziks pret Latviju*, iesniegums Nr.30006/09, 2017.gada 25.aprīļa lēmums, 48-52.rindkopas.

iesniedzēja tiesību ierobežojumu, bija ietvērušas pienācīgu un izvērstu pamatojumu un bija iesniedzējam devušas gandrīz gadu, lai izvēlētos sev aizstāvi. ECT secināja, ka nacionālās tiesas, nozīmējot iesniedzējam aizstāvi, bija radušas veidu, kā atrast līdzsvaru starp viņa procesuālajām tiesībām un nepieciešamību iztiesāt krimināllietu bez liekas kavēšanās.

26. No iepriekš minētajiem piemēriem jāsecina, ka ECT, vērtējot iesniedzēju rīcību un tās ietekmi uz procesa ieilgšanu, pievērš uzmanību arī krimināllietu iztiesājošo tiesnešu rīcībai un atbildei uz procesa dalībnieku lūgumiem, kas varētu kavēt procesu. ECT ieskatā nacionālās tiesas un tiesneši ir atbildīgi par krimināllietas iztiesāšanu bez nepamatotas kavēšanās un ir pirmie, kuri, pamanot norādes par lietas izskatīšanas kavēšanos, var nekavējoties reaģēt, un, izmantojot likumā paredzēto mehānismus, censties disciplinēt procesa dalībniekus. Piemēri Latvijas lietās arī apliecina to, ka tiesas spēj efektīvi reaģēt uz iespējamiem kavējumiem un pietiekami elastīgi piemēro likumā noteiktos mehānismus pušu disciplinēšanai.
27. Savukārt attiecībā uz iesniedzēja rīcību civilprocesā ECT vairākās Latvijas lietās ir norādījusi, ka procesa kavējumi, ko izraisījusi pašu iesniedzēju novēlota un nerūpīga rīcība, nav ieskaitāma kopēja procesa ilgumā, vai ir uzskatāma par iesniedzēju izraisītu kavējumu. Piemēram, nepietiekamu pierādījumu, vai ekspertīzes slēdziena iesniegšana, kas izraisa kavējumus, ir iesniedzēju atbildība procesa ieilgšanā (*Liġeres pret Latviju*,⁶⁷ *Andersone pret Latviju*⁶⁸). Prasības grozīšanu vai palielināšanu procesa gaitā ECT uzskata par iesniedzēja rīcību un izvēli, tādēļ arī to izraisītie kavējumi uzskatāmi par pašu izraisītiem (*Zuzane pret Latviju*,⁶⁹ *Andersone pret Latviju*⁷⁰).
28. Attiecībā uz administratīvo procesu jāpiemin viens no jaunākajiem ECT spriedumiem lietā *Klopcovs pret Latviju*,⁷¹ kurā ECT atzīmēja, ka pārtraukums starp administratīvo procesu iestādē un sūdzības iesniegšanu tiesā ir iesniedzēja atbildība.

Procesā skartās personas intereses

29. Pēdējo gadu nolēmumos ECT arvien vairāk uzsver, ka procesa ilgumu vērtēšanā jāņem vērā arī procesā skartās personas intereses, jo īpaši tad, ja lietas izskatīšanas laikā ir ierobežota personas brīvība.
30. Pievēršoties ECT izskatītajām Latvijas lietām, jāatzīmē, ka vairumā ECT izskatīto lietu par tiesvedības ilgumu krimināllietās sūdzības iesniedzēji atradās apcietinājumā līdz tiesas sprieduma pasludināšanai pirmajā instancē. Pirmā lieta, kurā ECT īpaši uzsvēra iesniedzēja intereses, ir *Estrihs pret Latviju*,⁷² norādot uz

⁶⁷ *Liġeres pret Latviju*, iesniegums Nr.17/02, 2011.gada 28.jūnija spriedums (1.pielikumā lieta Nr.33).

⁶⁸ *Andersone pret Latviju*, iesniegums Nr.301/12, 2019.gada 5.septembra spriedums (1.pielikumā lieta Nr.47).

⁶⁹ *Zuzane pret Latviju*, iesniegums Nr.33674/02, 2013.gada 21.maija lēmums (1.pielikumā lieta Nr.34)

⁷⁰ Supra 65.

⁷¹ *Klopcovs pret Latviju*, iesniegums Nr.26902/13, 2020.gada 13.februāra spriedums (1.pielikumā lieta Nr.51).

⁷² *Estrihs pret Latviju*, iesniegums Nr.73819/01, 2007.gada 18.janvāra spriedums (1.pielikumā lieta Nr.8).

nepieciešamību iestādēm izrādīt īpašu rūpību lietas izskatīšanā bez kavēšanās. Šāds ECT komentārs, visticamāk, ir saistīts ar lietas specifiskajiem faktiem, proti, sūdzības iesniedzējs bija citas valsts pilsonis, ilgstoši atradās apcietinājumā, tādēļ viņam nebija iespēju tikt ar ģimenes locekļiem.

31. Jaunākajos ECT nolēmumos, piemēram, lietās *Cuško pret Latviju*⁷³ un *Kalēja pret Latviju*,⁷⁴ vērtētas tiesvedības, kuru laikā sūdzības iesniedzējiem bija piemēroti ar brīvības atņemšanu nesaistīti drošības līdzekļi. Neskatoties uz to, ECT uzsvēra, ka iesniedzējiem bija izvirzītas smagas apsūdzības, par kurām piemērojamās sankcijas paredzēja brīvības atņemšanas sodu, tādēļ nacionālajām tiesām bija jācensas pēc iespējas ātrāk noslēgt nenoteiktības periodu attiecībā uz tiesājamjiem.
32. Jautājumā par civilprasībām, kas saistītas ar iznākumu krimināllietā, ECT vairākkārt atgādinājusi, ka prasības par kompensāciju par nodarītiem miesas bojājumiem un ārstēšanās izdevumiem cietušajiem ir ļoti būtiskas un ir jānodrošina to iztiesāšana bez kavēšanās. Jāatzīmē, ka neskatoties uz Kriminālprocesa likumā paredzēto iespēju kompensāciju par kaitējumu pieteikt jau kriminālprocesā, personas nereti izvēlas celt arī atsevišķu civilprasību. Šādā gadījumā ECT ierastā pieeja ir skatīt abu procesu ilgumu kopumā, ņemot vērā, ka tie ir cieši saistīti. Tādēļ nacionālā līmenī īpaša uzmanība būtu pievēršama tām civilprasībām, kas tiek celtas pēc kriminālprocesa noslēgšanās, jo īpaši ņemot vērā krimināllietas iztiesāšanas ilgumu. Lietā *Ligēres pret Latviju*⁷⁵ ECT piekrita, ka iesniedzējas pašas daļēji bija vainojamas procesa kavējumos un faktā, ka nebija cēlušas savu prasību jau krimināllietas iztiesāšanas ietvaros. Tomēr šajā lietā ECT secināja, ka nacionālās tiesas laikus izskatīja kriminālprocesam sekojošo civilprasību par bērnam nepieciešamo ārstēšanas izdevumu atlīdzināšanu. Savukārt lietā *Kirins pret Latviju*⁷⁶ iesniedzējs cēla civilprasību, lai saņemtu atlīdzību par zaudējumiem, ko radījusi ar policijas darbinieka vardarbību, kas bija konstatēta ar spriedumu krimināllietā. ECT, skatot kopā gan pret policistu ierosinātā kriminālprocesa ilgumu, gan tam sekojošo civilprocesa izskatīšanu, uzsvēra, ka bija nepieciešams nodrošināt īpašu rūpību lietu iztiesāšanā, un secināja, ka šajā lietā abi procesi kopā bija pārāk ilgi.
33. Īpaši nozīmīgas personas intereses civilprocesā ir lietās, kas saistītas ar personas civiltiesisko statusu. Lietā *Veiss pret Latviju*⁷⁷ ECT atgādināja, ka lietas būtība – brīvprātīgi atzītās paternitātes apstrīdēšana – prasīja īpašu rūpību procesa organizēšanai, lai pēc iespējas saīsinātu laiku, kurā personas statuss nebija noteikts. Turklāt lietās, kurās jāņem vērā bērna labākās intereses, procesa ilgums var ietekmēt procesa iznākumu pēc būtības, jo pēc ilgāka laika var nebūt bērna labākajās interesēs radikāli mainīt izveidojušās ģimenes dzīves saites. Jāuzsver, ka ECT sprieduma lietā *Veiss pret Latviju* pasludināšanas brīdī 2014.gadā process nacionālajā līmenī bija ildzis gandrīz 6 gadus un vēl nebija noslēdzies. Lietas iztiesāšana arī 2020.gada septembrī vēl turpinājās apelācijas instancē sakarā ar

⁷³ *Cuško pret Latviju*, iesniegums Nr.32163/09, 2017.gada 7.decembra spriedums (1.pielikumā lieta Nr.30).

⁷⁴ *Kalēja pret Latviju*, iesniegums Nr.22059/08, 2017.gada 5.oktobra spriedums (1.pielikumā lieta Nr.28).

⁷⁵ Supra 67.

⁷⁶ Supra 43.

⁷⁷ Supra 31, 80.rindkopa.

jaunatklātiem apstākļiem. Līdzīgus secinājumus ECT izdarīja arī lietā *Šladzevskis pret Latviju*, norādot, ka lietās, kurās tiek lemts par bērnu aizgādību un saskarsmes tiesībām, no valsts tiek prasīta īpaša rūpība, lai iesniedzējam pēc iespējas samazinātu nenoteiktības periodu.⁷⁸

34. Attiecībā uz administratīvo lietu izskatīšanu ECT Latvijas lietās ir norādījusi uz vairākām lietu kategorijām, kurās personām ir nozīmīgi saņemt tiesas nolēmumu pēc iespējas ātrāk. Lietā *Klopcovs pret Latviju*⁷⁹ ECT atzīmēja, ka lai gan administratīvās lietas būtība neprasīja īpašu steigu, ņemot vērā faktu, ka iesniedzējs atradās apcietinājumā, viņa sūdzības izskatīšana par korespondences kontroli apcietinājumā prasīja nacionālās tiesas vērtējumu un atbildi bez kavēšanās. Savukārt lietā *Kirjaņenko pret Latviju*⁸⁰ ECT norādīja, ka personām, kurām uzsāktā procesa labvēlīgs iznākums piešķirtu noteiktas sociālās privilēģijas, piemēram, invaliditātes pensiju vai sociālos pabalstus, ir īpaši nozīmīgi laikus saņemt nacionālo tiesu vērtējumu.

Valsts atbildība un nacionālo iestāžu rūpība raita procesa nodrošināšanā

35. ECT regulāri atgādina, ka ECK 6.panta 1.punkts uzliek valstīm pienākumu organizēt savu tiesu varas sistēmu tā, lai tiesas varētu ievērot izpildīt ECK prasības, tajā skaitā pienākumu nodrošināt lietu izskatīšanu saprātīgā termiņā. Tajā pašā laikā ECT cenšas rast līdzsvaru, atgādinot, ka “*īpašs ātrums, uz kuru apsūdzētajam ir tiesības viņa lietas izskatīšanā, nedrīkst kaitēt tiesnešu centieniem veikt savus uzdevumus ar nepieciešamo rūpību.*”⁸¹ Tāpat ECT stingri atgādina, ka apsvērumi par, piemēram, tiesu darba organizācijas grūtībām, to noslogotību, lietu sadalīšanu starp tiesnešiem, ir tikai valsts-atbildētājas ziņā un tie nevar attaisnot kavēšanos lietu izskatīšanā.
36. Tāpat jāatgādina, ka ECT procesa ilgumu vērtē tā kopumā, tādēļ, ja lietas izskatīšanas laikā nacionālās iestādes ir pieļāvušas kādus trūkumus vai kavēšanos, savukārt citā posmā tie ir laboti, ECT, skatot procesu tā kopumā, var secināt, ka kopumā tiesvedības ilgums ir bijis saprātīgs. Piemēram, lietā *Nazarenko pret Latviju*⁸² ECT atzīmēja, ka pēc lietas nodošanas iztiesāšanai, tā 1 gadu un 4 mēnešus gaidīja iztiesāšanas sākumu, tomēr pēc tam krimināllieta trīs instancēs tika izskatīta 10 mēnešu laikā. ECT secināja, ka nacionālās tiesas ar pietiekamu rūpību bija nodrošinājušas krimināllietas iztiesāšanu bez kavēšanās un atzina, ka ECK 6.panta 1.punkts nav pārkāpts. Pie līdzīgiem secinājumiem ECT nonāca arī lietā *Vogins pret Latviju*.⁸³ ECT ieskatā ar katru nākamo tiesu instanci iespējams gūt arvien labāku priekšstatu par kopējo procesa gaitu, pušu rīcību un atbildību procesa ieilgšanā. Tas savukārt nozīmē, ka apelācijas un kasācijas instances tiesām, lemjot pa lietas iztiesāšanas uzsākšanu un iespējām nodrošināt lietas izskatīšanu

⁷⁸ Supra 44.

⁷⁹ Supra 71.

⁸⁰ *Kirjaņenko pret Latviju*, iesniegums Nr.39701/11, 2018.gada 19.jūnija spriedums (1.pielikumā lieta Nr.50)

⁸¹ Supra 29, 102.rindkopa.

⁸² *Nazarenko pret Latviju*, iesniegums Nr.76843/01, 2007.gada 1.februāra spriedums (1.pielikumā lieta Nr.10).

⁸³ *Vogins pret Latviju*, iesniegums Nr.3992/02, 2007.gada 1.februāra spriedums (1.pielikumā lieta Nr.9).

saprātīgā termiņā, būtu jāņem vērā arī procesa līdzšinējā gaita. Ja procesā jau ir pieļauta kavēšanās vai ir norādes, ka lietas iztiesāšana var ieilgt, tiesām pēc savas iniciatīvas būtu jāmeklē iespējas paātrināt lietas izskatīšanu, ja nepieciešams, savos nolēmumos norādot uz jau iepriekš pieļautiem trūkumiem un pušu atbildību procesa ieilgšanā (skatīt arī 18.-28.rindkopu iepriekš).

37. Līdz šim izlemtajās Latvijas lietās ECT ir pievērsusies un komentējusi dažādus aspektus, kas ietekmējuši lietu izskatīšanas ilgumu tiesās. Turpmākajās rindkopās ir sniegti piemēri un ECT vērtējums gan par tiesu sistēmas organizācijas principiem, gan par nacionālo tiesu rīcību, lemjot par lietas nodošanu tiesai, lietas dalībnieku aicināšanu uz tiesas sēdi, tiesas sēžu atlikšanas iemesliem un citiem jautājumiem, kas var ietekmēt kopējo lietas iztiesāšanas ilgumu.

Tiesu sistēmas organizācija, pārslodze, lietu pārdale, jurisdikcijas strīdi

38. ECT pirmie spriedumi Latvijas lietās, kuros ECT atzina, ka ir pieļauts ECK 6.panta pārkāpums saistībā ar krimināllietu pārāk ilgu izskatīšanu, identificēja vairākas problēmas. Pirmkārt, spriedumi iezīmēja sistēmisku problēmu Latvijā, proti, ka Kriminālprocesa kodeksa normas un to piemērošana praksē gan attiecībā uz apcietinājuma piemērošanu un pagarināšanu, gan arī uz krimināllietu izskatīšanas organizēšanu tiesās neatbilst ECK prasībām. Otrkārt, ECT izskatāmajās lietās iezīmējās atsevišķu tiesu pārslodze, kas radīja lietu uzkrājumu un ilgus dīkstāves posmus līdz lietu izskatīšanas uzsākšanai. Visbeidzot personām nebija pieejams tiesību aizsardzības mehānisms, kuru būtu iespējams izmantot, lai sūdzētos par procesa ieilgšanu un saņemtu kompensāciju, ja tiktu atzīts, ka process ir bijis pārāk ilgs.
39. Jāuzsver, ka lielākajā daļā Latvijas lietu ECK 6.panta 1.punkta pārkāpumi ir konstatēti kopā ar citu ECK pantu pārkāpumiem, kas arī saistīti ar kriminālprocesa norisi; visbiežāk ECK pārkāpumi saistībā ar pārāk ilgu tiesvedību ir konstatēti kopā ar ECK 5.panta 1.punkta pārkāpumiem (apcietinājuma pamatojums un ilgums). 28 lietās ECT izskatāmajās lietās, kurās personas sūdzējās gan par nepamatotu un pārmērīgi ilgu apcietinājumu, gan par ieilgušu krimināllietas iztiesāšanu laikā, kad spēkā bija Latvijas Kriminālprocesa kodeksa normas, Latvija ir noslēgusi mierizlīgumu vai iesniegusi vienpusējās deklarācijas, atzīstot ECK pārkāpumu (skatīt 1.pielikuma 26.-29.lpp).
40. Savukārt attiecībā uz tiesu noslodzi jāpiemin, ka arī ECT izskatītajās lietās atspoguļojās fakts, ka daudzas sarežģītas un apjomīgas krimināllietas tika iztiesātas Rīgas apgabaltiesā gan kā pirmās instances tiesā, gan kā apelācijas instances tiesā. Vienlaikus ECT lietās iezīmējušies arī Latvijas centieni mazināt Rīgas apgabaltiesas noslodzi. Piemēram, lietā *Larionovs un Tess pret Latviju*,⁸⁴ kurā procesa ilgums netika atzīts par nesamērīgu, abas krimināllietas sākotnēji piekrita iztiesāšanai Rīgas apgabaltiesā, tomēr, ņemot vērā tās lūgumu veikt lietu pārdali dēļ tās darba slodzes, pirmā iesniedzēja krimināllietā tika nodota iztiesāšanai Zemgales apgabaltiesā, bet otrā iesniedzēja lietu izskatīja Kurzemes apgabaltiesā.

⁸⁴ Supra 33.

41. Daudzās ECT izskatītajās lietās personas ir norādījuši uz to, ka nacionālās tiesas nav ievērojušas likumos noteiktos termiņus, kuros jāizlemj ar lietas izskatīšanu saistīti jautājumi. ECT tādēļ ir vairākkārt atgādinājusi, ka “*termiņu, kas tostarp skaidri noteikti nacionālo tiesību normās, neievērošana nav savienojama ar ECK sistēmā iekļauto tiesiskās palāvības principu. No otras puses, ECT vienmēr ir atzinusi, ka šāda neievērošana pati par sevi nav pietiekama, lai tiktu konstatēts ECK 6. panta 1. punkta pārkāpums (...)*”.⁸⁵
42. Saistībā ar procesa ilgumu ECT ir komentējusi arī jautājumu par nepieciešamību tiesnešiem apgūt specifiskas zināšanas, lai iztiesātu noteiktas kategorijas krimināllietas, uzsverot, ka tā ir valsts atbildība par tiesu sistēmas organizāciju un tā nedrīkstētu atstāt iespaidu uz lietu izskatīšanu saprātīgā termiņā. Tā lietā *Lavents pret Latviju*⁸⁶ ECT atzīmēja, ka nepieciešamība jaunajam tiesas sastāvam padziļināt zināšanas specifiskā tiesību nozarē nav attaisnojums procesa ieilgšanai, jo īpaši ņemot vērā krimināllietas iztiesāšanas stadiju (lieta pirmajā instancē bija sākta iztiesāt pēc būtības, kad presē tika publicēta premjerministra un tieslietu ministra kritika par iesniedzējam noteiktā drošības līdzekļa grozīšanu, tādēļ tiesnešu sastāvs sevi atstatīja no krimināllietas iztiesāšanas, un lietas izskatīšanai bija jānozīmē jauns tiesnešu sastāvs. Krimināllietas iztiesāšana tika atsākta pēc 10 mēnešiem).
43. ECT ir kritizējusi arī kavējumus, ko izraisījis jurisdikcijas strīds starp divām tiesām – lietā *Sorokins un Sorokina pret Latviju*⁸⁷ par krimināllietas iztiesāšanu atbildīgā tiesa tika noteikta ar Augstākās tiesas lēmumu, un šī jurisdikcijas strīda atrisināšanai bija nepieciešami 5 mēneši.

Lietas nozīmēšana izskatīšanai, lietas dalībnieku aicināšana uz tiesas sēdēm

44. Kā jau minēts iepriekš, lieli pārtraukumi starp lietas saņemšanu tiesā un tās izskatīšanas pēc būtības uzsākšanu ir valsts atbildība. Teju katrā Latvijas lietā, kurā ECT vērtējusi kriminālprocesa ilgumu, Latvija ir saņēmusi kritiku tieši par dīkstāves posmu no lietas saņemšanas tiesā līdz pirmajai tiesas sēdei. Viens no ilgākajiem periodiem no lietas saņemšanas līdz tās iztiesāšanas uzsākšanai Latvijas lietās ir 3 gadi lietā *Čistjakovs pret Latviju*.⁸⁸
45. ECT izskatītajās Latvijas lietās par kriminālprocesa ilgumu personas nereti ir sūdzējušās par tiesību uz aizstāvību iespējamiem pārkāpumiem, jo nacionālo tiesu rīcības dēļ šīm personām nav bijis iespējams izvaicāt lieciniekus. Lietā *Karulis pret Latviju*⁸⁹ iesniedzējs sūdzējās par tiesību uz aizstāvību pārkāpumu, jo apelācijas instance bija atteikusies nopratināt vairākus lieciniekus. ECT secināja, ka iesniedzēja krimināllietas iztiesāšanas laikā nacionālās tiesas bija pielikušas pietiekamas pūles, un pavēste lieciniekam bija nosūtīta uz trim dažādām adresēm.

⁸⁵ Skatīt piemēram, *Čistjakovs pret Latviju*, iesniegums Nr.67275/01, 2007.gada 8.februāra sprieduma 79.rindkopa (1.pielikumā lieta Nr.11); arī *Supra* 36, 37.

⁸⁶ *Supra* 29.

⁸⁷ *Sorokins un Sorokina pret Latviju*, iesniegums Nr.45476/04, 2013.gada 28.maija spriedums (1.pielikumā lieta Nr.22).

⁸⁸ *Supra* 85.

⁸⁹ *Karulis pret Latviju*, iesniegums Nr.22502/02, 2010.gada 2.novembra lēmums, 34.rindkopa.

Savukārt lietā *Ž. pret Latviju*⁹⁰ nacionālās tiesas vairākas reizes aicināja lieciniekus ar tiesas pavēstēm, kā arī uzdeva policijai nodrošināt liecinieku ierašanos piespiedu kārtā, taču policija pārbaudē secināja, ka šīs personas norādītajās dzīvesvietās vairs nedzīvo. ECT secināja, ka nacionālās tiesas bija izsmēlušās visus viņu rīcībā esošos līdzekļus, un turpmāka tiesas sēžu atlikšana vēl vairāk novilcinātu tiesas procesu lietā.

46. Saistībā ar civilprocesu ECT ir izteikusies arī par Latvijas tiesu pieeju puses aicināt uz tiesas sēdēm, lietojot formālo mehānismu – publikāciju “Latvijas Vēstnesī”, nevis izmantojot citas norādes, kas pieejamas lietas materiālos un varētu ietaupīt laiku. ECT ieskatā publikācija “Latvijas Vēstnesī” būtu jāizmanto kā pēdējais risinājums, kas izmantojams tikai tad, kad visi pārējie aicināšanas pasākumi bijuši nesekmīgi. Lietā *Miholapa pret Latviju*⁹¹ ECT secināja, ka Latvijas tiesa “*nav izrādījusi pietiekamu rūpību un nav darījusi visu, ko saprātīgi varētu no tās sagaidīt, lai izsauktu iesniedzēju uz tiesu*”. ECT uzsvēra, ka ņemot vērā, ka iesniedzēja bija izlikta no strīdus dzīvokļa, izpildot tās pašas tiesas spriedumu, bija jāapzinās, ka viņa vairs nevarēja dzīvot tajā pašā adresē un saņemt uz šo adresi sūtītās pavēstes. ECT norādīja, ka iesniedzēja bija informējusi tiesu par savu jauno adresi un ka tādēļ tiesai bija pietiekami daudz informācijas, kā sazināties ar iesniedzēju, tādēļ turpinot sūtīt pavēstes uz adresi, kas acīmredzami nebija pareiza, nacionālā tiesa bija rīkojusi “*pārāk formāli*”. Arī lietā *Schmidt pret Latviju*⁹² iesniedzēja, kura bija atbildētāja lietā par laulības šķiršanu un dzīvoja Vācijā, uz tiesas sēdi Latvijā tika aicināta, ievieojot sludinājumu “Latvijas Vēstnesī”. ECT uzskatīja, ka nacionālā tiesa nevarēja pilnībā paļauties uz prasītāja teikto, ka viņam nav zināma atbildētājas adrese, un ka nacionālajai tiesai bija jāpārlicinās par to, ka atbildētājs tiek informēts, jo īpaši ņemot vērā, ka lietā bija vairākas norādes par to, ka atbildētājas adrese prasītājam bija zināma (prasībā viņš bija minējis, ka ir sazinājies ar atbildētāju, izmantojot fiksēto tālruņa līniju, bija informēts par visiem atbildētājas īpašumiem).
47. Secināms, ka procesa raitā norisē, tiesas sēžu organizēšanā un pušu aicināšanā ļoti svarīga loma ir ne tikai lietu iztiesājošiem tiesnešiem, bet arī tiesnešu palīgiem un tiesu kancelejam, kas primāri ir iesaistītas gan uzaicinājumu izsūtīšanā, gan atbilžu saņemšanā un reģistrēšanā. Pušu kontaktinformācijai un tās izmaiņām (adrese, telefons, dzīvesvietas un valsts maiņa) ir jāvelta pienācīga uzmanība, jo no tā, cik ātri var nodot informāciju par plānoto tiesas sēdi, var būt atkarīga lietas izskatīšana saprātīgā termiņā. Turklāt ECT uzsver, ka saziņā ar pusēm, ja nepieciešams, jāizmanto arī neformālākas iespējas, oficiālos un laikietilpīgākos paziņošanas kanālus atstājot kā pēdējo risinājumu, ja sazināties citādi nav bijis iespējams.

Tiesas sēžu atlikšana, pārtraukumi starp tiesas sēdēm

48. Ja uz lietas izskatīšanu neierodas visi aicinātie procesa dalībnieku vai lietas iztiesāšanu nav iespējams turpināt dažādu citu iemeslu dēļ, tiesas sēde var tikt atlikta; un šo mehānismu nereti savās interesēs izmanto procesa dalībnieki. Tomēr galavārds par tiesas sēdes atlikšanu un nākamās tiesas sēdes nozīmēšanu pieder

⁹⁰ *Ž. pret Latviju*, iesniegums Nr. 14755/03, 2008.gada 24.janvāra spriedums (1.pielikumā lieta Nr.13).

⁹¹ *Miholapa pret Latviju*, iesniegums Nr.61655/00, 2007.gada 31.maija spriedums, 28.-29.rindkopa.

⁹² *Schmidt pret Latviju*, iesniegums Nr.22493/05, 2017.gada 27.aprīļa sprieduma 92.-94.rindkopa.

lietu iztiesājošam tiesnesim. Turpinājumā sniegts pārskats par tiesas sēžu atlikšanas iemesliem ECT izskatītajās Latvijas lietās un par ECT secinājumiem, vērtējot tiesas sēdes atlikšanas pamatotību un ietekmi uz kopējo procesa ilgumu:

- apsūdzētās personas veselības stāvoklis – pēkšņa veselības stāvokļa pasliktināšanās ECT ieskatā ir *force majeure*, ko nav iespējams prognozēt, un procesa ieilgšana šī iemesla dēļ nav ne valsts, ne personas atbildība (*Lavents pret Latviju*⁹³);
- ilgstoša tiesas sēžu atlikšana apsūdzētā veselības stāvokļa dēļ – ECT ir uzsvērusi, ka tiesām jāpārlicinās par personas nespēju piedalīties tiesas sēdēs un atbilstoši jāpielāgo process; jāsniedz vērtējums nolēmumos (*Larionovs un Tess pret Latviju*⁹⁴, *Dementjeva pret Latviju*⁹⁵, *Kurganovs pret Latviju*⁹⁶, *Tuziks pret Latviju*⁹⁷);
- aizstāvja veselības stāvoklis – pēkšņa veselības stāvokļa pasliktināšanās rezultātā radusies kavēšanās nav nevienas puses atbildība (*Kurganovs pret Latviju*⁹⁸), taču atkārtotas neierašanās pamatotība ir jāvērtē, var piemērot disciplināri pasākumi (*Dementjeva pret Latviju*⁹⁹);
- tiesneša, prokurora slimība, nāve – *force majeure*, ko nevar paredzēt, un samērīgi kavējumi nav attiecināmi ne uz vienu no pusēm (*Larionovs un Tess pret Latviju*¹⁰⁰, *Gaļins pret Latviju*¹⁰¹). Taču lietās *Kornakovs pret Latviju*¹⁰² un *Moisejevs pret Latviju*¹⁰³ ECT uzskatīja, ka valstij jāuzņemas atbildība par kavēšanās lietas izskatīšanā pēc tam, kad lietu iztiesājošais tiesnesis, par kura darbību bija ierosināta disciplinārlieta un kuru Saeima bija atcēlusi no amata, izdarīja pašnāvību. Ja nepieciešams nozīmēt jaunu tiesnesi (prokuru) krimināllietas izskatīšanai, tas jādara pēc iespējas ātrāk (lietā *Gaļins pret Latviju*¹⁰⁴ 4 mēnešu pārtraukums tika uzskatīts par samērīgu) un nav pieļaujama ilgstoša kavēšanās, lai dotu laiku iegūt papildu zināšanas vai iepazīties ar lietas materiāliem;
- nav ieradies kāds no lietas dalībniekiem – atbildība par kavējumu būs atkarīga no pušu viedokļa par neesošo dalībnieku klātbūtnes svarīgumu tiesas sēdē un tiesas rīcība, lai nodrošināti lietas dalībnieku klātbūtni tiesas sēdē (*Kurganovs pret Latviju*¹⁰⁵ skatīt 44.-47.rindkopas iepriekš par aicināšanu uz tiesas sēdēm);
- tiesnešu, prokuru, aizstāvju atvaļinājumi, mācības, komandējumi, došanās pensijā – ja process ir ieildzis šādu iemeslu dēļ, par to atbildība ir jāuzņemas valstij, un tiesai jāspēj organizēt un disciplinēt procesā iesaistītās puses (*Cuško pret Latviju*¹⁰⁶, *Kurganovs pret Latviju*¹⁰⁷);

⁹³ Supra 29.

⁹⁴ Supra 33.

⁹⁵ Supra 39.

⁹⁶ Supra 40.

⁹⁷ Supra 66.

⁹⁸ Supra 40.

⁹⁹ Supra 39.

¹⁰⁰ Supra 33.

¹⁰¹ Supra 61.

¹⁰² Supra 36.

¹⁰³ Supra 37.

¹⁰⁴ Supra 61.

¹⁰⁵ Supra 40.

¹⁰⁶ Supra 73.

¹⁰⁷ Supra 40.

- lietas atlikšana, ja apsūdzētā persona jāizsludina meklēšanā vai jāsaņem tiesiskā palīdzība no trešajām valstīm – lai gan ierasti kopā ar personas meklēšanu tiek apturēta arī lietas izskatīšana, kā pozitīvs faktors tiks vērtēta tiesas aktīva iesaiste lietas izskatīšanas atjaunošanā pēc iespējas ātrāk. Lietā *Kirins pret Latviju*¹⁰⁸ kavējumi, ko izraisīja apsūdzētās personas meklēšana un novēlota medicīnisko dokumentu pieprasījumi Krievijai, tika atzīti par valsts atbildību procesa ieilgšanā. Lai gan ECT atzīst, ka personas izsludināšana meklēšanā ir faktors, kas apgrūtina iespēju nodrošināt raitu procesa gaitu, līdz šim ECT judikatūrā nav sniegts konkrētāks vērtējums vai norādes par to, kāda būtu ieteicamā nacionālo iestāžu rīcība attiecībā uz personām, kas izsludinātas meklēšanā. Viens no risinājumiem varētu būt personas tiesāšana *in absentia*, ja aizstāvis ir gatavs turpināt lietas izskatīšanu. Piemēram, lietā *Frolovs pret Latviju*¹⁰⁹ apsūdzētais pameta valsti īsi pirms sprieduma pasludināšanas pirmajā instancē, un viņa intereses apelācijas instancē turpināja pārstāvēt sievas nolīgts aizstāvis. Lai gan notikumu brīdī nacionālo tiesu prakse nepieļāva apelācijas sūdzības izskatīšanu bez tiesājamā klātbūtnes, šī pieeja ir mainījies, līdz ar to iespējams risinājums varētu būt aizstāvja gatavība pārstāvēt klienta intereses (skatīt arī ECT komentāru lietā *Dementjeva pret Latviju*¹¹⁰).

49. Visbeidzot, viens no aspektiem, ko ECT ņem vērā, vērtējot valsts rīcību tiesas procesa organizēšanā, ir tiesas sēžu regularitāte un pārtraukumi starp tiesas sēdēm, ja tās tiek atliktas. Piemēram, lietā *Kurganovs pret Latviju*¹¹¹ ECT kritiski vērtēja ilgos pārtraukumus starp tiesas sēdēm apelācijas instancē, kas vidēji bija 7-9 mēneši. Arī lietās *Ivanovas pret Latviju*¹¹² un *Kiršteins pret Latviju*¹¹³ ECT kritizēja ilgo laika posmu (attiecīgi 8 mēneši un 6 mēneši), kas pagāja, pirms tika nozīmēta jauna tiesas sēde pēc aizstāvja slimības vai ekspertīzes rezultāta saņemšanas. Savukārt lietā *Dementjeva pret Latviju*¹¹⁴ ECT pozitīvi novērtēja, ka tiesas sēdes tika nozīmētas regulāri, vidēji ar 3 mēnešu intervālu, bet lietā *Larionovs un Tess pret Latviju*¹¹⁵ ECT īpaši uzsvēra, ka viena gada laikā notika 50 tiesas sēdes.

III. PERSONAI PIEEJAMIE TIESĪBU AIZSARDZĪBAS MEHĀNISMI

50. Jau kopš pirmajām Latvijas lietām par tiesību uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā iespējamiem pārkāpumiem ECT ir pievērsusies jautājumam par personai Latvijā pieejamiem tiesību aizsardzības mehānismiem. Piemēram, lietā *Svipsta pret Latviju*¹¹⁶ ECT pirmo reizi sniedza komentāru par iespēju Satversmes 92.panta kārtībā vērsties ar prasību vispārējās jurisdikcijas tiesā un lūgt atlīdzinājumu par tiesību aizskārumu, tajā skaitā saistībā ar pārmērīgi ilgu procesu. ECT šo mehānismu 2006.gadā vērtēja kā “pagaidām teorētisku iespēju”, jo nebija

¹⁰⁸ Supra 43, 68.rindkopa.

¹⁰⁹ *Frolovs pret Latviju*, iesniegums Nr.13289/06, 2017.gada 15.jūnija spriedums.

¹¹⁰ Supra 39.

¹¹¹ Supra 40.

¹¹² Supra 42.

¹¹³ *Kiršteins pret Latviju*, iesniegums Nr.36064/07, 2016.gada 20.oktobra spriedums (1.pielikumā lieta Nr.27).

¹¹⁴ Supra 39.

¹¹⁵ Supra 33.

¹¹⁶ Supra 35.

pietiekami daudz piemēru no nacionālo tiesu prakses, lai varētu apgalvot, ka šis mehānisms ir efektīvs “gan teorijā, gan praksē” (skatīt 12.rindkopu iepriekš). Tomēr 2020.gada 10.septembrī ECT pasludināja lēmumu lietā *Guravska pret Latviju*, kurā secināja, ka, ievērojot attīstību nacionālo tiesu judikatūrā, šis tiesību aizsardzības līdzeklis kopš 2016.gada uzskatāms par efektīvu gan teorijā, gan praksē. Līdz ar to pirms vēršanās ECT par iespējami nesamērīgu civilprocesa ilgumu, personām, atsaucoties uz Satversmes 92.pantu, ir pienākums vērsties vispārējās jurisdikcijas tiesās un lūgt kompensāciju par iespējami nesamērīgu civilprocesa ilgumu.¹¹⁷

51. Pielikumā Nr.2 ir sniegts pārskats par personai Latvijā pieejamiem tiesību aizsardzības mehānismiem – gan preventīviem, gan kompensējošiem – saistībā ar ieilgušu tiesvedību. Jāuzsver, ka ECT vēl nav izteikusies par visiem no šiem mehānismiem un ka aizsardzības mehānisma efektivitāti visupirms pierāda nacionālā prakse.

Kriminālprocesa likums

52. Lai arī primāri lietās, kurās Latvija bijusi valsts-atbildētāja par iespējamiem ECK 6.panta 1.punkta pārkāpumiem kriminālprocesa ietvaros (tiesvedības ilgums), iesniedzēji ir bijuši apsūdzētie vai aizdomās turētie, pēdējā laikā ECT pievērsusies arī cietušo tiesībām uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā¹¹⁸. Tas liek domāt, ka arī citu lietu dalībnieku tiesības, piemēram, kriminālprocesā aizskartās mantas īpašnieka tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā varētu būt par pamatu iespējamām sūdzībām, uz kurām atbildot Latvijas valdībai būs nepieciešams norādīt uz efektīviem tiesību aizsardzības līdzekļiem.

Preventīvs mehānisms

53. Lietā *Trūps pret Latviju* ECT skaidroja, ka Kriminālprocesa likuma (KPL) 14.pantā ietvertais princips – tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā kopsakarā ar personas iespējām iesniegt sūdzības procesa virzītājam par nesamērīgi ieilgušu procesu, ir uzskatāms par efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli.¹¹⁹ ECT skaidroja, ka Latvijā pastāv vairāki efektīvi tiesību aizsardzības līdzekļi, tajā skaitā kompensējošais – soda samazināšana –, un preventīvais – kriminālprocesa izbeigšana, ja objektīvi saskatāms, ka to nebūs iespējams pabeigt tādējādi, lai izvairītos no KPL 14.pantā garantēto tiesību pārkāpuma. Jāuzsver, ka sūdzība procesa virzītājam būtu jānošķir no procesa virzītāja paša iniciatīvas izbeigt kriminālprocesi atbilstoši KPL 379.pantam, ja virzītājs saskata, ka nav iespējams pabeigt procesu samērīgā termiņā.
54. Līdz šim ECT nav sniegusi savu vērtējumu par iespēju kriminālprocesa ietvaros vērsties pie tiesas priekšsēdētāja, lūdzot paātrināt lietas izskatīšanu. Ievērojot ECT secinājumus lietā *Veiss pret Latviju*¹²⁰ un ņemot vērā, ka KPL, atšķirībā no

¹¹⁷ Supra 58.

¹¹⁸ Skatīt, piemēram, *Kļaviņš pret Latviju* (iesniegums Nr.76865/17), 2019.gada 16.janvārī ECT šo lietu nosūtīja Latvijai apsvērumu sniegšanai.

¹¹⁹ *Trūps pret Latviju* (iesniegums Nr.58497/08), 2012.gada 20.novembra lēmums (1.pielikuma lieta Nr.19), 47. un tālākās rindkopas.

¹²⁰ Supra 31, 68.-69.rindkopa.

Civilprocesa likuma (CPL), ir norādes, kā vērtēt, vai procesa ilgums bijis samērīgs, varētu pieņemt, ka kriminālprocesa ietvaros šāds tiesību aizsardzības mehānisms varētu tikt uzskatīts par efektīvu. Tajā pašā laikā kriminālprocesā uzdevums izvērtēt procesa ilgumu un izskatīt sūdzības par to primāri ir uzdots procesa virzītājam, tādēļ lūgums tiesas priekšsēdētājam diez vai būtu vairāk piemērots mehānisms personas tiesību aizsardzībai.

Kompensējošais

55. Lietā *Trūps pret Latviju* ECT secināja, ka KPL 14.pants kopsakarā ar Krimināllikuma 49.¹pantu, kas pieļauj soda samazināšanu attiecībā uz notiesāto, ir efektīvs kompensējošais tiesību aizsardzības līdzeklis.¹²¹ Turklāt ECT skaidroja, ka nav nepieciešams vērtēt iesniedzējam civilprocesa ietvaros piešķirtās kompensāciju, jo pilnībā pietiek ar vienu kompensējošo tiesību aizsardzības līdzekli. Šī secinājuma dēļ lietas *Žerebkovs pret Latviju* ietvaros ECT neizteicās par iespēju personai, atsaucoties uz Satversmes 92.pantu, Civillikuma 1635. un 1779.pantu, vērsties vispārējās jurisdikcijas tiesā ar prasību par kompensāciju par pārāk ilgu procesu. Svarīga ir ECT atziņa, ka kompensācija par nemantisko aizskārumu, kas radies no nesamērīgi ilga procesa, pati par sevi ir uzskatāma par efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli.¹²²
56. Vienlaikus jāuzsver, ka līdzšinējā praksē ECT ir secinājusi, ka lūgums pēc kompensācijas par nesamērīgi ilgu kriminālprocesu, atsaucoties tikai uz Satversmes 92.pantu, nav uzskatāms par efektīvu tiesību aizsardzības mehānismu.¹²³ Citus iespējamus kompensējošos mehānismus, piemēram, iesniegumu Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma¹²⁴ ietvaros, ECT vēl nav vērtējusi.

Civilprocesa likums

Preventīvs mehānisms

57. Lietā *Veiss pret Latviju* ECT secināja, ka lūgums tiesas priekšsēdētājam (CPL 74.pants LPTV 33.pants) paātrināt lietas izskatīšanu nav uzskatāms par efektīvu preventīvo tiesību aizsardzības mehānismu, lai novērstu procesa pārmērīgu ilgumu.¹²⁵ Proti, ECT skaidroja, ka civilprocesa ietvaros tiesām nav likumā noteiktu kritēriju, pēc kuriem vadīties, pieņemot lēmumu par to, kāds būt samērīgs procesa ilgums, un par nepieciešamību konkrētu civillietu izskatīt ātrāk. Tāpat ECT secināja, ka tiesas priekšsēdētāja lēmumu par atteikšanos paātrināt lietas izskatīšanu nevar pārsūdzēt un tiesām ir pārāk liela diskrecionārā vara šajā

¹²¹ Supra 118, arī *Žerebkovs pret Latviju*, iesniegums Nr.16800/11, 2019.gada 3.septembra lēmums (1.pielikuma lieta Nr.31), 47.-49.rindkopa.

¹²² *Mifsud pret Franciju* (iesniegums Nr.57220/00), 2002.gada 11.septembra lēmums, 17.rindkopa; *Kudla pret Poliju* (iesniegums Nr.30210/96), Lielās palātas 2000.gada 26.oktobra spriedums, 157.rindkopa.

¹²³ *Zandbergs pret Latviju* (iesniegums Nr.71092/01), 2011.gada 20.decembra spriedums, 67.rindkopa; arī Supra 37, 87.rindkopa.

¹²⁴ Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likums, Latvijas Republikas likums, Latvijas Vēstnesis Nr.252, 19.12.2017.

¹²⁵ Supra 31, 68.-69.rindkopa.

jautājumā. Turklāt ECT norādīja, ka lēmumi par atteikšanos vai piekrišanu lietas ātrākai izskatīšanai nav publiski pieejami, tādēļ tie nesniedz izpratni par vadlīnijām, kurām tiesas seko.

Kompensējošs mehānisms

58. Lietā *Veiss pret Latviju* ECT pievērsās arī jautājumam par to, vai prasības iesniegšana vispārējās jurisdikcijas tiesā, atsaucoties uz Satversmes 92.pantu, būtu uzskatāma par efektīvu kompensējošu mehānismu. ECT norādīja, ka tai nav iesniegts neviens Latvijas tiesu prakses piemērs, kas apliecinātu, ka šāda personas prasība pēc kompensācijas būtu izskatīta pēc būtības, tādēļ atzina, ka prasība vispārējās jurisdikcijas tiesā nav uzskatāma par efektīvu nacionālo kompensējošu mehānismu.¹²⁶
59. Kopš sprieduma lietā *Veiss pret Latviju* ECT ir pasludinājusi vairākus spriedumus,¹²⁷ kuros tā ir konsekventi noraidījusi Latvijas argumentu, ka iespēja vērsties vispārējās jurisdikcijas tiesā būtu uzskatāma par efektīvu kompensējošu mehānismu. ECT savu viedokli pamatoja ar to, ka tā joprojām nav saņēmusi piemērus no Latvijas tiesu prakses, kas apliecinātu, ka šī mehānisma ietvaros pēc būtības tiek izskatīta personas prasība pret valsti par nesamērīgi ilgu civilprocesu. Arī lietā *Šladzevskis pret Latviju* ECT nonāca pie līdzīgiem secinājumiem,¹²⁸ tomēr lietā *Guravska pret Latviju* ECT noraidīja iesniedzējas sūdzību par ECK 6.panta iespējamu pārkāpumu, kur process nacionālā līmenī pārsniedza 10 gadus, jo Latvija bija pierādījusi, ka nacionālā tiesu praksē personām ir šāda iespēja – lūgt kompensāciju par ieilgušu civilprocesu, atsaucoties uz Satversmes 92.pantu.¹²⁹ Šajā lietā ECT vērtēja līdzekļa efektivitāti un norādīja, ka Latvijas nacionālās tiesas piešķir lielākas kompensācijas par ieilgušu civilprocesu salīdzinājumā ar ECT piešķirtajām kompensācijām līdzīgās lietās.

Administratīvā procesa ilgums

Preventīvs mehānisms

60. Līdz šim ECT nav sniegusi savu vērtējumu par iespējamiem preventīvajiem tiesību aizsardzības mehānismiem, kas personām būtu pieejami administratīvā procesa ietvaros. Taču ECT secinājumi lietā *Veiss pret Latviju* norāda uz to, ka arī Administratīvā procesa likuma (APL) gadījumā tie būtu līdzīgi, proti, lūgums tiesas priekšsēdētājam paātrināt lietas izskatīšanu nav efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis.

Kompensējošs mehānisms

61. Lietā *Klopcovs pret Latviju* ECT noraidīja valdības argumentus, ka iesniedzējam pirms vērsšanās ar sūdzību ECT bija iespēja lūgt kompensāciju civiltiesiskā kārtībā,

¹²⁶ Supra 31, 71.rindkopa.

¹²⁷ Supra 43; *Silkāne un citi pret Latviju* (iesniegumi Nr.), 2017.gada 8.jūnija spriedums (1.pielikumā lietas Nr.41.-45. un Nr.47); *Ļutova pret Latviju* (iesniegums Nr.37105/09) 2017.gada 9.septembra spriedums (1.pielikumā lieta Nr.46)

¹²⁸ Supra 44.

¹²⁹ Supra 58.

atsaucoties uz Satversmes 92.pantu. ECT skaidroja, ka vienīgais prakses piemērs, ko valdība varēja sniegt, bija spriedums civillietā, kas bija pieņemts piecus mēnešus pēc iesniedzēja lietas izskatīšanas. Tādēļ ECT secināja, ka tas vismaz pagaidām nav uzskatāms par efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli.¹³⁰

62. Līdz šim ECT nav izskatītas lietas, kurās ECT būtu jāsniedz vērtējums par APL 49.panta trešajā daļā paredzēto, ka iestādei noteiktā termiņa neievērošana jau pati par sevi uzskatāma par morālu kaitējumu 92.panta "Tiesības uz atlīdzinājumu" izpratnē.

IV. SECINĀJUMI

63. ECT judikatūrā regulāri tiek uzsvērts, ka primārā atbildība par ECK garantēto tiesību ievērošanu un aizsardzību gulstas uz valstīm. Tieši tādēļ īpaša uzmanība būtu pievēršama nacionālajiem tiesību aizsardzības mehānismiem – gan preventīviem, gan kompensējošiem. Šajā sakarā jāatgādina ECT atziņa, ka nacionālā līmenī piešķiramo kompensāciju apjoms drīkst būt nedaudz zemāks, salīdzinot ar ECT piešķirtajām kompensācijām līdzīgās lietās, jo kompensācija nacionālā līmenī personai ir pieejama ātrāk.
64. Līdz šim ECT Latvijas lietās ir noraidījusi valdības argumentu, ka lūgums tiesas priekšsēdētājam paātrināt lietas izskatīšanu varētu tikt uzskatīts par efektīvu preventīvo tiesību aizsardzības mehānismu, jo nav izveidotas vadlīnijas, kas noteiktu, ka pēc noteikta laika būtu jāvērtē iespēja paātrināt lietas izskatīšanu. Tomēr jaunākajā ECT judikatūrā atzīts, ka iespēja lūgt kompensāciju par procesa ilgumu civilprocesā, vēršoties ar prasību vispārējās jurisdikcijas tiesā un atsaucoties uz Satversmes 92.pantu, kopš 2016.gada būtu uzskatāms par efektīvu nacionālo tiesību aizsardzības mehānismu. Izšķiroša nozīme ECT secinājuma nostiprināšanai un turpmākai piemērošanai būs Latvijas tiesu praksei, proti, lai līdzekļa efektivitāte netiktu apšaubīta un ECT nemainītu savu nostāju, nepieciešama konsekventa pieeja jautājumam par personas tiesībām lūgt kompensāciju par ieilgušu civilprocesu. Personas joprojām var izvirzīt argumentus, ka šis mehānisms ECT procesa mērķiem kādu iemeslu dēļ tomēr nav uzskatāms par efektīvu, tādēļ Latvijai būs nepieciešami tiesu prakses piemēri, lai atspēkotu šos argumentus.
65. Apkopojot ECT secinājumus par procesa ilgumu, redzams, ka tiesvedībās, kas nepārsniedz 3 gadus, prezumpcija par tiesību uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā ievērošanu ir par labu valstij. Sarežģītu, apjomīgu lietu iztiesāšana 5-6 un vairāk gadu laikā ir pieļaujama, tomēr jāvērtē arī pušu rīcība un personas procesā skartās intereses. No ECT judikatūras izriet, ka īpaša uzmanība personu interešu aizsardzībai jāpievērš lietās, kurās personai ir ierobežota brīvība vai potenciāli var tikt piemērots brīvības atņemšanas sods, kā arī izskatot civilprasības, kas tiek celtas pēc kriminālprocesa noslēgšanās, jo īpaši ņemot vērā prasības būtību un krimināllietas iztiesāšanas ilgumu.

¹³⁰ Supra 71, 22.-25.rindkopa; arī Supra 79, 19.-22.rindkopa.

66. Savukārt visās līdz šim izskatītajās Latvijas lietās, kur sūdzības iesniegtas par civillietas izskatīšanu vairāk nekā 6 gadu garumā, ECT ir konstatējusi pārkāpumus. Lai gan ECT judikatūrā atrodamas norādes, ka pat ilgāka tiesvedība joprojām var tīktu atzīta par atbilstošu ECK prasībām, ja tas ir attaisnojams ar lietas īpašajiem faktiem, pēdējo gadu prakse pierāda, ka prezumpcija par sliktu valstij ir ļoti spēcīga un to atspēkot ir teju neiespējami, jo ECT arvien mazāk laiku velta lietas faktu izvērtējumam, tā vietā aprobežojoties ar atsauci uz saviem secinājumiem par pārkāpumiem jau iepriekš izlemtās lietās.

--- teksta beigas ---